

CUPRINS

Notă asupra ediției 7

FENOMENOLOGIE – Articol pentru ENCICLOPEDIA BRITANICĂ (Proiectul unei a doua prelucrări)

Notă introductivă 13

Proiectul unei a doua prelucrări. Ideea de
fenomenologie și reîntoarcerea la conștiință..... 17

I. Ideea unei psihologii pure 21

*II. Psihologia fenomenologică
și fenomenologia transcendențială*..... 30

CONFERINȚE PARIZIENE

Notă introductivă 53

Conferințe pariziene 57

IDEEA DE CULTURĂ FILOSOFICĂ

Ideea de cultură filosofică..... 113

POSTFAȚĂ. Husserl în gândirea
contemporană 121

Bibliografie 165

PROIECTUL UNEI A DOUA PRELUCRĂRI

INTRODUCERE IDEEA DE FENOMENOLOGIE ȘI REÎNTOARCEREA LA CONȘTIINȚĂ*

Universul ființării³ constituie vastul teritoriu din care științele pozitive despre natură, istorie, spațiu își obțin domeniile lor de obiecte. Tocmai din orientarea asupra ființării, acestea, în totalitatea lor, preiau asupra-le cercetarea a tot ceea ce există. Se pare astfel că pentru filosofie, considerată încă din Antichitate ca o știință fundamentală, nu mai rămâne nici un domeniu pentru o posibilă cercetare. Dar oare nu chiar filosofia greacă, încă de la începuturile ei, nu face din „fiind” obiectul interogării⁴? Desigur, dar nu pentru a determina această sau cea ființare ca fiind (*das Seiende als Seiendes*), adică cu privire la ființa sa. Punerea problemei, și totodată răspunsurile, rămân undeva încurcate în neclarități. Cu toate acestea, încă de la

---

* Această introducere și partea I sunt revăzute și parțial reredactate de Heidegger.

³ Termenul „das Seiende” este redat, după context, când prin „fiind”, când prin „ființare”.

⁴ Redăm „Frage”, aci, ca și în alte locuri, prin „interogare” (uneori „chestionare”), tocmai ținând seama de participarea lui Heidegger la revederea textului.

începuturi se observă ceva cu totul straniu: filosofia caută lămurirea ființei pe calea unei reflecții asupra *gândirii* ființei (Parmenides). Descoperirea ideilor de către Platon se orientează către monologul (Logos) *sufletului* cu el însuși. Categoriile *aristotelice* se nasc din referirea la cunoașterea enunțiativă a rațiunii. Descartes fundează în mod expres *Prima filosofie* pe *res cogitans*. Problematika transcendentală a lui Kant se mișcă în câmpul *conștiinței*.

Oare această întoarcere a privirii de la ființare la conștiință este întâmplătoare sau este cerută, în cele din urmă, de particularitatea a ceea ce, sub denumirea de ființă, este permanent căutat ca domeniu al problematicei filosofiei? Explicația fundamentală a necesității reîntoarcerii la conștiință, determinarea radicală și expresă a căilor și demersului logic al acestei reîntoarceri, delimitarea principială și cercetarea sistematică a domeniului subiectivității pure ce decurge din această reîntoarcere se numește *fenomenologie*.

Ultima explicație a problemei filosofice a ființei și reîntoarcerea metodică la travaliul filosofic desfășurat în mod științific depășesc generalitatea indefinită și golul filosofării tradiționale. Punere a problemei, cercetare metodică și soluții metodice toate decurg direct din ordonarea principială a „fiindului” pozitivității, considerat după toate felurile și treptele lui. Dar oare această temă nu a fost preluată de psihologie încă din timpul lui Locke? Necesită, oare, o fundamentare radicală a filosofiei altceva decât o psihologie care se limitează în mod consecvent metodic la experiența internă a subiectivității pure a conștiinței? Totuși, reflecția principială asupra obiectului și metodei unei psihologii pure poate evidenția faptul că ea este în stare

să furnizeze fundamentele pentru o filosofie ca știință. Aceasta întrucât, ea însăși, este o știință pozitivă și, conform modului de cercetare al științelor pozitive, lasă neatinse problemele care, în genere, privesc în aceeași modalitate sensul ființei din domeniile ființării ei. Revenirea la conștiință, pe care o caută orice filosofie, schimbate fiind doar certitudinea și claritatea, se reextinde astfel asupra domeniului pur al psihicului până la aria pură a subiectivității. Pentru că aici se constituie ființa a tot ceea ce se poate cunoaște de către subiect în diferite moduri, anume *transcendentul*. În sensul său cel mai larg, motiv pentru care ea se numește subiectivitate *transcendentală*. Psihologia pură, ca știință pozitivă despre conștiință, trimite înapoi la știința transcendentală a purei subiectivități. Ea reprezintă concretizarea ideii de fenomenologie ca filosofie științifică. Altfel spus, abia știința transcendentală despre conștiință procură înțelegerea deplină a esenței psihologiei pure, a funcțiilor ei fundamentale și a condițiilor posibilității ei.

I. IDEEA UNEI PSIHOLOGII PURE

Toate trăirile, în care noi ne raportăm direct la obiecte (experiență, gândire, voință, valori), permit o reorientare a privirii prin care ele devin ca atare obiecte. Modurile diferite de trăire se dovedesc a fi tocmai acel ceva în care orice lucru, față de care noi luăm o anumită atitudine, se arată, apare. Din această cauză, trăirile se numesc fenomene. Reîntoarcerea privirii asupra lor, experiența și determinarea trăirilor pure ca atare constituie atitudinea (*Einstellung*⁵) fenomenologică.

În acest mod termenul fenomenologie este folosit încă într-un sens provizoriu. Odată cu reîntoarcerea privirii asupra fenomenelor se deschide o temă universală, și anume aceea de a cerceta sistematic și a înțelege ca un tot unitar închis în sine multitudinea trăirilor, formele lor tipice, precum și treptele și conexiunile dintre trepte. Referindu-ne la trăiri, luăm ca obiect modul de comportare al „sufletului”, ceea ce este pur psihic⁶. Acesta se numește astfel întrucât, în referirea la trăiri ca atare, face abstracție de ori-

---

⁵ Termen central „Einstellung” va fi tradus în principal prin „atitudine”, de pildă, aici: „phänomenologische Einstellung” (= atitudine fenomenologică), spre deosebire de „natürliche Einstellung” (= atitudine naturală, adică nereflectată, aceea a simțului comun).

⁶ Pentru „rein Psychischen” folosim „ceea ce este pur psihic” sau, uneori, „psihic”.

ce funcție sufletească în sensul organizării corporalității, adică de psiho-fizic. Atitudinea fenomenologică mai sus amintită înlesnește accesul spre ceea ce este pur psihic și dă posibilitatea unei cercetări tematice a acestuia în sensul unei psihologii pure.

Clarificarea înțelegerii ideii unei psihologii pure reclamă răspunsul la trei întrebări:

1. Ce aparține ca obiect psihologiei pure?
2. Care este modul de acces și tratare pe care îl cere acest obiect conform statutului său propriu?
3. Care este funcția fundamentală a psihologiei pure?

1. Obiectul psihologiei pure

Prin ce se caracterizează *fiindul* (*das Seiende*) ca atare, anume cel care, prin reorientarea fenomenologică a privirii, devine obiect? În toate trăirile pur sufletești (în perceperea a ceva, în amintirea de ceva, în închipuirea a ceva, în a se bucura de ceva, în judecarea a ceva, în dorința de a obține ceva, în speranța de ceva etc.) se află inițial un ceva orientat către ceva⁷. Trăirile sunt *intenționale*. Acest a-se-referi-la-ceva... nu se adaugă psihicului ulterior, și doar ca o relație întâmplătoare, de parcă trăirile ar fi ceea ce sunt, fără relație intențională. Ba mai mult, odată cu intenționalitatea trăirilor se manifestă structura esențială a ceea ce este pur psihic. Întregul unei conexiuni de trăire, al unei vieți sufletești există în sensul unui sine (*Selbst*) sau

---

⁷ Un cuvânt greu traductibil: desemnează deschiderea (intenționalitatea) actelor psihice, care nu sunt ca atare decât în raport cu polul opus lor, obiectualul. Este ceva structural ființei, actului, nu un adaos.

Eu, și numai astfel trăiește faptic în comunitate cu ceilalți. Ceea ce este pur psihic devine astfel abordabil atât în autoexperiență, cât și în experiența intersubiectivă a vieții sufletești străine.

Fiecare dintre trăirile care se anunță în experiența de sine (*Selbsterfahrung*)⁸ are propria ei formă esențială, precum și posibilele moduri de transformare care-i aparțin. Perceperea, de exemplu, a unui cub este una care posedă aceasta în propria privire original cuprinzătoare. Ea este, la rândul ei, în aceeași măsură o trăire, nu doar o simplă existență separată, goală a lucrului. Aceasta se prezintă în percepere mai ales prin multitudinea „modurilor de apariție”. Conexiunea acestora, a celor care tocmai constituie perceperea, are propriul ei specific, precum și o reglare tipică, proprie desfășurării ei. Modurile de apariție în reamintirea unuia și aceluiași lucru sunt aceleași și totuși schimbate în funcție de ceea ce ne amintim. Apoi se mai arată a fi diferențieri și grade ale clarității, ale determinării relative și ale nedeterminării perceputului, cum ar fi cea a perspectivei timpului, a atenției etc. Astfel, de exemplu într-o judecată, judecatul devine conștient când în mod evident, când neevident. Judecata neevidentă poate apărea fie ca un simplu capriciu, fie se poate desfășura și lămurii treptat. În mod corespunzător, și trăirile voinței și evaluării sunt totdeauna unități ale „modului de apariție”, dar fondate în ascuns. În cazul unor astfel de trăiri, trăitul nu apare totuși doar ca identic și diferit, individual și universal,

---

⁸ Prin analogie cu „Selbsterkenntnis” (cunoaștere de sine) traducem cu „experiență de sine”, adică despre sine, privind cunoașterea propriei persoane. În context și: Dahaben = a avea o deschidere, un orizont, dar nu pe loc gol; intenționalitatea evită dificultatea neantului absolut.

ca fiind și nefiind, ca fiindul posibil și cel probabil ca folositor, frumos, bun, ci *se dovedește* a fi adevărat, respectiv neadevărat, corect, respectiv necorect. Formele esențiale ale diferitelor trăiri individuale se află însă adunate într-un tot unitar de sinteze și de exprimări posibile numai în cadrul unei conexiuni sufletești încheiate.

Ca întreg, aceasta are forma esențială a vieții sufletești a unui individ același în genere⁹, care există pe baza convingerilor, a hotărârilor, obișnuințelor, trăsăturilor sale constante de caracter. Și acest întreg al habitualității sinelui dezvăluie iarăși trăsături esențiale ale genezei, ale activității sale posibile, care, la rândul lor, rămân ascunse în conexiunile asociative, a căror formă de manifestare este identică cu cea a corelației reciproce tipice. În mod real, sinele trăiește oricum cu ceilalți într-o comunitate dată. Actele sociale (a mă adresa cuiva, a mă sfătui cu el, a-i stăpâni voința etc.) nu au pentru sine numai o formă proprie, a lor, ca trăiri ale grupului, tribului, societății și uniunii, ci și un tipic al evenimentelor, al efectului lor (putere și neputință), al evoluției și decăderilor (istorie). Acest întreg în sine, construit în mod vădit intențional, al vieții indivizilor în diferitele comunități constituie aria totală a ceea ce este pur psihic. Care este calea sigură de acces la acest domeniu și care este modul său adecvat de dezvăluire?

2. Metoda psihologiei pure

Părțile esențiale ale metodei reies din concepția de bază și din modul de a fi al obiectului.

---

⁹ „Selbst” (*das Selbst*) exprimă identitatea cu sine a ceva, este forma de prezență a EU-lui ireductibil și indisolubil. Viziunea fenomenologică susține aici identitatea tot pe dimensiunea intenționalității.

Dacă ceea ce este pur psihic este abordabil din punct de vedere intențional, mai întâi în experiența în sine, reorientarea fenomenologică a privirii asupra trăirilor trebuie realizată în așa fel, încât acestea să se arate în intenționalitatea proprie și să poată fi concepute conform specificului lor. Accesul la ceea ce, după structura sa fundamentală, este fiindul intențional se efectuează pe calea *reducției* psihologicfenomenologice. Rămânând la atitudinea reductivă se realizează și analiza eidetică a ceea ce este pur psihic, ceea ce înseamnă evidențierea structurilor esențiale ale diferitelor feluri de trăiri, a formelor lor de tonexare și realizare. În măsura în care ceea ce este psihic este accesibil în experiența de sine și în experiența intersubiectivă, reducția respectivă se împarte în cea *egologicii* și cea *intersubiectivă*¹⁰.

a) *Reducția fenomenologic-psihologicii*

Reorientarea privirii de la adevărul nereflectat, de exemplu, cel al unui obiect din natură asupra percepției acestuia ca atare prezintă particularitatea că din percepția reflectată tendința de sesizare orientată mai întâi asupra lucrului *se retrage* pentru a se îndrepta asupra percepției ca atare. Această reîntoarcere (reducție) a tendinței de concepere pornind de la percepție și reîntoarcerea acesteia către percepere schimbă cumva destul de puțin percepția, așa încât reducția o face accesibilă așa cum este ea, anu-

---

¹⁰ Distincție esențială în fenomenologie: două regiuni ale experienței și două tipuri de reducție, fiecare permițând atât *reducția eidetică*, cât și *reducția transcendențială* (cea hotărâtoare, întrucât face distincția nu între real și ideal, ci între real și ireal; de exemplu: trandafir, roșii, „roșu”, roșeață).

me ca percepție a lucrului. Dar lucrul din natură nu poate fi în esență niciodată un obiect posibil al reflecției psihologice, ceea ce se arată și în privirea redusă asupra percepției, ci e oarece aceasta este percepția reală a unui lucru. Lucrul ține de percepție numai ca perceptul său. Relația intențională a perceperii înu este o relație liberă, care plutește în gol, ci are ca *intenție* un *intentum* ce îi aparține efectiv. Indiferent dacă lucrul care este percept în percepție este sau nu este existent, vizarea intențională a percepției se îndreaptă, totuși, conform propriului său sens de sesizare, asupra fiindului considerat ca existent corporal. Orice percepție falsă explică acest lucru. Numai întrucât este esențialmente intențională, percepția își are *intentum*-ul său, și se poate modifica și într-o eroare privind ceva. Prin realizarea reducăiei devine vizibilă înainte de toate componenta intențională a unei trăiri. Deoarece toate trăirile pure și conexiunile lor sunt construite intențional, reducăia garantează accesul general la ceea ce este pur psihic, adică la fenomene¹¹. *Reducaia* se numește din această cauză *fenomenologică*. Dar ceea ce este înainte de toate accesibil în efectuarea unei reducăii fenomenologice este psihicul pur¹² luat însă ca o conexiune de trăire faptică unică a propriului Eu. Dar este oare posibilă, prin această caracteristică narativă a derulării unice a trăirii, o cunoaștere științifică veridică, adică obiectiv-valabilă, a psihicului?

---

¹¹ Se folosește termenul „Phänomen”, spre deosebire de „Erscheinung”, valabil la nivelul realului, nu al eideticului, traductibil și cu „aparență”, în sens de apariția a ceva (nu fantasmagoriei).

¹² „Das rein Psychische” ar fi dimensiunea în sine a psihicului (psihicitatea), nu psihicul efectiv, real (care ține de nivelul extrafenomenologic).